

Neodada

Značný díl viny na odcizení věcem – tedy ztráty vztahu k nim – nese průmyslová výroba. Jejím důsledkem byla – ve srovnání s řemeslnou výrobou – ztráta originality výrobku a jeho značné zlevnění. Míra hodnoty věcí tedy značně poklesla – proto si jich také lidé přestali vážit. Přirozenou reakcí umění byla snaha upozornit na věci prostřednictvím jejich „ozvláštnění“. První krok učinili v tomto směru dadaisté. Zde je třeba připomenout především merz-obrazy Kurta Schwitterse a Duchampovy ready-mades. Právě na ně navázali **v druhé polovině 20. století** američtí a po nich i evropští umělci, kteří se k odkazu dadaismu hrdě hlásili. Proto je také zařazujeme do směru, který dostal název **neodada**.

Už sám název neodada zdůrazňuje spojení návratu s posunem. Jeho názorným příkladem je srovnání Duchampovy *Fontány* a *Hudební skříň* **Roberta Rauschenberga** (1925 -). Společným znakem obou děl je, že se jedná o hotové objekty neboli ready-mades. Zcela zjevný je však nápadný rozdíl mezi nimi. Snadno objevíte, co je v Rauschenbergovu ready-mades „navíc“ proti objektu Duchampovu. R. provokuje ještě víc (*Odaliska*). Je tu daleko víc nelogických, paradoxních spojení. Tato spojení si nesmíme nijak vysvětlovat, R. nás chce vyprovokovat, abychom změnili svůj stereotypní přístup ke skutečnosti, postavený na neměnných, stále se opakujících schématech. Ještě znatelnější posun vykazují Rauschenbergovy „kombinované obrazy“. Jde o kombinaci malby – konkrétně akční malby nebo koláže – a běžného předmětu, který je do něj volně začleněn. Tato díla jsou určena k intuici, ne k rozumu. R. chce po divákovi jen to, aby na „něco“ změnil názor. Americký neodadaista **Jasper Johns** (1930 -) vyrábí věrné kopie předmětů běžné denní potřeby tak, že odlévá do sádry či do bronzu.

Přes zřejmé vazby na dadaismus jsou díla Rauschenberga a Johnse zařazována spíše k **pop-artu**. Název „neodada“ daleko více sedí výtvarnému projevu francouzské skupiny **Noví realisté**. Ta se k dadaistickému východisku hlásila přímo programově – stejně důsledně však zdůrazňovala i výrazný posun. O tom svědčí i název jejich manifestu jako programu skupiny: „40 stupňů nad dada“. Jako vzorový příklad srovnání nového realismu a dadaismu je **Jean Tinguely** (téngely) a **Francis Picabia**. Společným znakem jejich „strojků“ je absurdní poezie. Ta vyplývá z rozporu mezi jejich vzhledem a funkcí: jako stroje vypadají, ale zjevně jako stroje nefungují. Tinguelyho strojky nejsou malovány, ale jsou sestaveny ze skutečných součástek; vydávají nejrůznější zvuky; především fungují, spíše nesmyslně. Např. jediným smyslem fungování nejmohutnějšího stroje J. Tinguelyho Pocta New Yorku bylo zničit sama sebe. Další tři představitelé „Nových realistů“ – **Arman, Daniel Spoerri, César** – měli společný vzor: Kurta Schwitterse. Všichni využívají obyčejné věci, využívají náhodu. Arman prováděl akumulace (= hromadění, Popelnice), Spoerri objekty – pasti (Krásné jako šicí stroj na operačním stole) a César pracoval na kompresích pomocí průmyslového lisu (žlutý buick).

Robert Rauschenberg : *Hudební skříň* (1951) : *Odaliska* (1955-58)

Jasper Johns : *Plechovky piva* (1960)

Jean Tinguely : *Baluba č. 3.* (1959)

Daniel Spoerri : *Krásné jako šicí stroj na operačním stole* (1966)

Kurt Schwitters : *Hvězdy* (1920)

Arman : *Popelnice*

César : *Žlutý buick* (1961)

ABSTRAKTNÍ EXPRESIONISMUS V USA, INFORMÁLNÍ UMĚNÍ A TAŠISMUS V EVROPĚ

ABSTRAKTNÍ EXPRESIONISMUS

- po skončení 2. světové války - vyrovnání se s novou realitou - selhání člověka - umění se stává obchodním artiklem, centrem umění NEW YORK - emigrace evr. avantgard + podpora umění + dobří umělci přímo tam

- uvolněná malířskost; **vyjádření psychických stavů, instinkt, spontánní emoce, duchovní nebo fyzická energie**

- rozvoj expresionistické, gestické malby; důležitost gesta, výrazu, exprese
- tento směr dynamicky objevoval hloubku a napětí emocí na plátně a jeho charakteristickým rysem bylo přijímání umělce jako nekonformní individuality
- cenění impresionismu, kubismu a hlavně abstraktního expresionismu (obraz jako iluze prostoru ~~že~~)
- obrazy abstraktních a lyrických expresionistů působí vnitřním jasnem a mlžnou magickou citovou bezprostředností, vyjadřují základní lidské pocity v objevování abstrakce ve vztahu mezi barvou a formou

plátna vznikají jako konečná odpověď po dlouhé meditaci, chladné a systematické uvažování je zcela zatlačeno ze světa mystiky, tichá a tajemství zen-buddhismu

JACKSON POLLOCK 1912 - 1956

- legenda amerického umění, ztělesnění triumfu Ameriky - stejně jako pro Evropu Picasso - americký malíř; nejvýznamnější představitel amerického abstraktního expresionismu
- po roce 1947 vytvářel obrazy malované technikou drippingu - lití a cákání barvy na nenapnuté plátno na podlaze
- nedá se mluvit o kompozici; obraz má charakter pole = allover painting
- ploch budí dojem, že je segmentem nekonečného prostoru - vstoupit do obrazu a stát se jeho součástí
- automatické, bezprostřední vstup do podvědomí, vplynout do aktu malování = mystický okamžik, který nesouvisí s ničím venku, člověk je v kontaktu jen se svým podvědomím a tím, co právě dělá

WILLEM DE KOONING 1904 - 1997 [kóning]

- patřil mezi nejvýznamnější členy amerického abstraktního expresionismu
- hlavně ale brutálně malované obrazy žen, agresivní tahy štětce; neomezoval se na čistou abstrakce - ženské tělo
- malba u de Kooninga představovala silné vrstvy barvy energeticky rozetřené po plátně postupně ve vyváženosti figurace i abstrakce
- Marilyn Monroe - exhibicionistické, lehce oslnivé rysy hollywoodské hvězdy
- v sedmdesátých letech se de Kooning obrátil k figurativnímu sochařství

MARK ROTHKO 1903 - 1970

- narozen v Rusku, emigroval do USA se svými rodiči v roce 1913; byl převážně malířem samoukem, k abstrakci se stejně jako k filosofiím Dálného Východu dostal v roce 1945
- poté začal ze své tvorby eliminovat jakýkoliv intelektualismus - oprošťuje své obrazy od symbolů a tvarů, nechává působit intimní barvy a vytváří tak ve svých dílech vysoce spirituální atmosféru - jednoduché barevné kompozice Marka Rothka působí dojmem, že obsahují zvláštní hlubokou pravdu, jakoby byly **výsledkem dlouhé a namáhavé meditace - colorfield**
- Rothkova plátna bez určitých forem představují pravé učení abstraktního expresionismu - přímou odpověď na nerozluštitelné tajemství lidské duše, Mark Rothko spáchal sebevraždu v roce 1970

BARNETT NEWMAN 1905 - 1970

- americký malíř byl mistrem v objevování prostorových efektů a bohatých barev, byl průkopníkem umění, které bylo nekompromisně abstraktní a zároveň obsahovalo silné emoce
- Newman se k abstrakci dostal přes surrealistické kresby, které vytvářel ve 40. letech, od té doby tvořil obrazy se svým charakteristickým znakem - vertikální čarou, která vypadá jako zip;

monochromní pole rozdělené jedním nebo více pruhy

- uspořádání pruhů podněcuje diváka, aby se soustředil na prostorový zážitek čisté barvy; skrze viditelné se snaží ukázat nekonečno
- byl hlavním hybným článkem při vzniku hnutí abstraktního expresionismu na počátku 50. let, nicméně i když v počátcích skupiny abstraktní abstrakce hrál velmi významnou roli, byl kritiky příznivě přijat až po desetiletích neúspěchů
- v 60. letech byl Newman také jakousi otcovskou figurou nastupující generaci minimalistů a konceptuálních umělců

SAM FRANCIS 1923 - 1994 - americký malíř, mistrem abstraktního expresionismu, mnohé z jeho obrazů by bezpochyby mohly sloužit jako monumenty abstrakce

- Francis v jisté míře tvořil s inspirací japonského abstraktního umění; i když se jeho práce jeví jako bezprostřední, Francis si je vždy pečlivě metodicky promýšlel a komponoval
- jeho obrazy plné intenzivních barev neobsahují pohled na reálný svět, ale zprostředkovávají určitý pocit, pohyb a atmosféru
- Sam Francis o své tvorbě tvrdil, že byla ovlivněna kalifornským sluncem a Monetovými lekníny
- plátno pocákáno barevnými skvrnami; velké plochy bílého plátna ponechány bez doteku; litá barva
- pohyb bez omezení, barva bez ohraničení, cit bez skutečnosti

INFORMEL ART BRUT

- umění v původním surovém, stavu; spontánní, neškolené umělecké projevy; dětská tvorba; umění prehistorických nebo primitivních národů; umění duševně chorých; graffiti... = nezávisle na regulích uměleckého světa
- informel je umění netvárnosti - silné vrstvy barvy s kousky omítky, rozdrčeným mramorem, pískem i sádkou působí hrůzným napětím
- umělec pracuje s barvou jako s blátem, všemožně ji míchá a kupí vrstvy na povrchu plátna v hrůzně životnosti
- barevná hmota pak na plátně zobrazuje širokou škálu pocitů, vidin samoty, odcizení, hněvu, hrůzy a zničení časem
- informel si nade vše cení svou bezprostřednost, vitalitu a nezkaženost, a tak jsou často jako umělecká díla vystavována obrazy šílenců
- úsilí o „novou“ orientaci člověka ve světě, o řešení a naplňování vztahu subjektu moderního člověka ke světu, v němž se vrstvila existenciální úzkost s noetickou skepsí a devalvací stávajících hodnot
- záměr maximálního výrazového působení netradičními výtvarnými postupy, prostředky a materiály, které svým radikalismem a jiností byly příslibem něčeho „nového“ (po válce, která vzala jistoty, ale nedala nové)
- zbaven fixace na jakákoli pravidla, která dosud ve výstavbě a pojetí uměleckého díla platila
- **bez estetizace**, stržení pout s tradicí a s pojmy jako krása, tvar, rytmus, řád
- zakládá se na spontánním expresivním gestu - protiklad ke geometrické abstrakci

JEAN DUBUFFET - 1901-1985 - francouzský malíř, sochař, inspirace - graffiti, projevem primitivů, dětským projevem, duševně nemocných lidí, nové techniky a materiály: meteorologii - staniol + lepenka, texturologii, skládanky - puzzle

HANS HARTUNG - drsné a dramatické linie černé barvy dominují neurčitému bledému pozadí

- kaligrafie tvořená svázanými snopy čar uspořádaných křížem přes sebe vyzařuje sílu a energii

TAŠISMUS - TACHISMUS

- směr v nefigurativním malířství a grafice 50. let 20. stol. zejm. ve Francii; tachismus vznikl v Paříži po druhé světové válce

- zdůrazňoval spontánnost malířské akce, projevující se např. automatickým kladením barevných skvrn a linií bez promyšleného záměru
- automatismem byl tašismus blízký surrealismu a spontánností akční malbě
- malíři vytvářeli barevné skvrny v širokých tazích štětce, barva byla nanášena na plátna přímo z tub a rozmazávána ve spontánních tvořivých impulsech; obrazy mluví novým uměleckým jazykem, zachycují náhlou dynamiku a bezprostřednost
- tachismus se tak vlastně stává evropskou obdobou americké akční malby

POP-ART A NOVÝ REALISMUS

POP-ART

- název je odvozen z anglického popular-art (lidové umění); 1. polovina 60. let
- pop-art je směr figurativní malby, grafiky a sochařství, který vznikl před rokem 1955 téměř současně v USA a Anglii jako reakce mladých výtvarníků na změny v poválečné společnosti
- reakce mladé generace na abstraktní expresionismus, kterému vytýkali nedostatečný kontakt s realitou
- americká kultura padesátých let hýří neony reklam, tajemnými dobrodružstvími Supermana, hvězdnou slávou JFK a Marilyn Monroe
- člověk je jako nebránící se oběť zahlcován miliony podnětů z šílené jízdy kolotočem Ameriky
- v umění nemá proto smysl hledat pocity - právě tak jako v běžném bezvýznamném scénáři života člověka šedesátých let
- pop-art hledá kontakt umění s tímto světem, snaží se opakováním vytvořit nezapomenutelný pocit v konzumní duši amerického diváka
- obrátili pozornost k prostředí, které je obklopovalo - obrázky masové kultury, obchodní reklamy, komikové seriály - v 60. letech se rozvíjel jako jedna z alternativ zaměřených vůči nefigurativnímu umění
- zobrazuje člověka zahrnutého prvky konzumní technické civilizace, masovými médii a standardním zbožím
- tematicky je zaměřen zejména na prostředí velkoměsta (tzv. velkoměstský folklór)
- pop-art je svým pojetím ironizující, provokující, kontrastující i poetizující
- využívá prvky reálných předmětů, odpadů, popřípadě je zobrazuje a povyšuje na nové symboly
- obrazy přístupné pro všechny, ne jen intelektuálům
- programovým obrazem hnutí se stala koláž **Richarda Hamiltona** (GB) - **Co vlastně dělá naše dnešní přibytky tak odlišnými a sympatickými**; kulturista, zpěvák popmusic, magnetofon - motivy v Evropě se hovoří spíše o novém realismu, který se transformuje až do hyperrealismu v 2. polovině 60. let

ROY LICHTENSTEIN 1923 - 1997

- **monumentalizované fragmenty komikových seriálů**, dramatická banalita - Lichtensteinovy malby jsou nadměrně zvětšené kopie rámečků komiksů s dialogy, neosobními černými čarami a barevnými puntíky už ívanými pro tištění barev na levném papíře
- jeho obrazy jsou v celém pop-artu vlastně nejparadoxnější, protože v žádné knize či publikaci nemohou být věrně reprodukovány - zmenšením se prakticky stanou nerozeznatelná od svého komiksového vzoru - Lichtensteinovo slavné užití komiksu se stalo pro pop-art typickým, Lichtenstein totiž otevřeně používal prvky masové kultury, industriálního prostředí i směsici ironie a parodie
- svým uměním se přitom ale nesnažil o komentování a kritiku stavu společnosti, chtěl ukázat nové pojetí estetiky USA 60. let

ANDY WARHOL 1928 - 1987

- narodil se v rodině stavebního dělníka a emigranta z Československa Ondřeje Warholy a jeho ženy Julie
 - serigrafie
 - první významná výstava pop-artu se jmenuje The New Realists; tam Warhol poprvé vystavuje své **Campbellovy polévky** a série Dolarových bankovek - v létě 1966 se jeho film Chelsea Girls stává prvním undergroundovým filmem v komerčních kinech
 - na výstavě Expo 67 v Montrealu Warhol vystavuje šest autoportrétů a v srpnu téhož roku přednáší na různých kalifornských univerzitách. - v sedmdesátých a osmdesátých letech Warholův status mediální hvězdy neobyčejně vzrostl a Warhol často využíval svého vlivu k podpoře mladých umělců; začal vydávat časopis Interview, jehož první číslo vyšlo v listopadu 1969, a pracoval na psaní divadelních her - jeho hra nazvaná Vepřové měla dokonce premiéru v Round House Theatre v Londýně
 - po sedmi letech začal Warhol znovu malovat, a to hlavně portréty celebrit
 - v roce 1963 začal s masovou produkcí sítotisku, vytvářel série nekonvenčních portrétů slavných osobností (**M. Monroe, Mao-Ce-Tung**)
-

FLUXUS, UMĚNÍ AKCE-

AKČNÍ UMĚNÍ

- odehrává se v akci, performance, není statické, není vyjádřením v prostoru ale i v čase
- protagonisté: Fluxus, **J. Cage, R. Rauschenberg, Ben Vautier, D. Spoerri**
- FLUXUS** - založen Cagem
- hnutí Fluxus vzniklo v New Yorku kolem roku 1960; z New Yorku se rozšířilo do Evropy a nakonec také do Japonska
- toto nové umělecké hnutí v sobě zahrnovalo nové estetické nauky, které v té době vznikaly na třech kontinentech; tyto nauky se skládaly především z principů dadaismu, Bauhausu a zen buddhismu a předpokládaly fúzi a kombinaci všech médií a uměleckých disciplín
- dá se říci, že Fluxus předpovídal vývoj avantgardního umění uplynulých čtyřiceti let - objekty a performance, které členové hnutí Fluxus vytvářeli a pořádali, jsou charakterizovány minimalistickými gesty, jež se zakládají na vědeckých, filosofických, sociologických a jiných mimouměleckých vlivech - nejznámější osobností skupiny Fluxus je **Yoko Ono**, nicméně od doby vzniku se do tohoto hnutí zapojila celá řada umělců
- 60. letech 20. stol., když bylo hnutí Fluxus na vrcholu, umělci z celého světa společně pracovali na různých spontánních uměleckých akcích
- v dnešní době již není Fluxus nadále považován přímo za umělecké hnutí, nicméně přetrvává jako umělecký pocit, který je definován spojením radikálních společenských postojů a stále se vyvíjejících estetických nauk - ač byli původně umělci sdružení v hnutí Fluxus považováni za mezinárodní sdružení vtipálků, dnes se těší statutu radikálních vizionářů, kteří se snaží o politické, společenské a estetické změny vnímání lidstva
- **Milan Knížák** - akční umění 60. let; vyvolání akcí a konfliktů; snaha překročit hranice v oblasti společensko-politické

MINIMAL ART, LAND ART A ARTE POVERA

MINIMALISMUS

- minimal art - hnutí v americkém výtvarném umění od 60. do pol. 70. let; někdy také zvané jako ABC art, reduktivismus nebo rejective art
- mezi základní předpoklady minimalismu patří eliminace zobrazení i stop osobního dotyku umělce, soustředění na základní, většinou pravoúhlé tvary, v malířství absence iluzivního prostoru, v sochařství nepřítomnost podstavce, důraz na materiálové kvality
- umělecký směr snažící se snížit na minimum počet barev, hodnot, tvarů linek nebo textur
- nesnaží se reprezentovat nebo symbolizovat žádný jiný objekt nebo zkušenost
- umělecké dílo je ostříháno na minimum, reduktivní tendence, díla nemají rozpoznatelný osobní rukopis
- oproštění od všech náhodných příběhů a subjektivních hledisek
- ruší organickou výstavbu sochy - socha nemá centrum, jádro objektu - je to série objektů, jedna věc

za druhou; pravoúhlé tvary v sériích

- jednoduchost, nudnost, velkorysost - zen
- výstava 1966 v NY - Primární struktury
- předchůdci minimalismu jsou pováleční američtí umělci B. Newman, A. Reinhardt a D. Smith
- hlavní představitelé C. Andre, D. Flavin, D. Judd, S. Le Witt, R. Morris, R. Serra, F. Stella

FRANK STELLA 1936

- práce odmítají jakékoli symbolické odezvy k vnějšímu světu, totální odříznutí od souvislostí a kontextů
- symetrické, čistě geometrické věci, nelze dosadit žádný pocit, ani paralela s přírodou
- ne podle pravítka - chvějivá čára
- tvarovaná plátna
- Stella bývá často považován za předchůdce minimalismu - jeho práce vedly k tomu, aby bylo do Musea Moderního umění v New Yorku přijato celkem šestnáct nových amerických malířů
- od 80. let Stella vytvořil řadu rozměrných prací pro veřejné prostory, které potvrdily Stellův zájem o architekturu - tvorba Franka Stelly je ovlivněna minimalismem i abstraktním expresionismem - minimalismem v použití materiálů a abstraktním expresionismem v použití barev
- jeho neobvyklé zpracování témat se stalo vzorem pro mnohé mladé umělce nastupující generace
- Stella vytváří masivní nástěnné reliéfy v trojrozměrných abstraktních tvarech, které výrazně pochybují o tradičním pojetí reliéfu a plastiky - do Stellova širokého okruhu tvorby patří mimo jiné také vysoce inovativní tisky obrovských rozměrů, Stella často také pracuje na neobvykle tvarovaných plátnech, ale také jasně omalovává rozměrné hliníkové konstrukce
- jeho díla vyzařují umně dosaženou rovnováhu, svobodu projevu a vyjádření, a jeho hrubé křivky a jejich zbarvení vytváří dojem pohybu, dynamiky a kontrastů

DONALD JUDD 1928

- série „regály“ - svislé uspořádání kvádrových krabic připevněných na zed' - nejsou postavené na podlahu a není tam sokl - nejsou ani sochou a ve skutečnosti mají blíž malbě
- redukuje umělecké dílo na jeho elementární podstatu = kvádr; dřevo, kov - industriální materiály; věci jsou hodně o povrchu

DAN FLAVIN 1933

- pracuje se zářivkami minimalistickým způsobem; později i problém barvy - což minimalismus nechtěl řešit; nejpatrnější styk s pop-artem

KARL ANDRE 1935

- sestavoval seskupení cihel, umělohmotných latí a cementových kvádrů, které vodorovně rozmísťoval po podlaze
- 5x20 - **povrch** železných desek organizovaných do základní struktury, povrch každého čtverce působí jinak; zaměřit se na povrch těch věcí
- 36 čtverců z *Mg a Zn* - střídavě položeno na podlahu, na rozdíl od tradičního pojetí sochy nejsou jednotlivé části nikterak spojeny; každou je možno vyměnit za jinou; netvoří žádnou vertikální strukturu, prostě leží na zemi

ANTIFORMA - ROBERT MORRIS

- napětí mezi materiálem a přísnou strukturou; pro dřevo je přirozenější, když je jen deska
- minimalismus znásilňuje přirozenost materiálů - je potřeba materiál osvobodit
- velké množství bavlny a filcu naházel na jednu hromadu a zatížil betonovým kvádrem - což je ale minimalistický objekt

LAND-ART

- land-art vzniká v polovině 60. let; v různých podobách se s tímto nevšedním experimentálním uměleckým směrem můžeme setkat i dnes

- obor konceptuálního umění

- umělec zkoumá vyjadřovací prostředky a funkce, odmítá tradiční metody
- díla provedená na zemském povrchu v souladu s minimalistickými principy; díla vystavená v přírodě nebo na veřejných prostranstvích budí pozornost svými rozměry, hrou s rozmanitostí tvaru a často i svým politickým postojem
- je výsledkem odmítání procesu komercializace umění a reflexe přírody a země jako daného prostředí lidské existence
- realizován formováním přírodních či civilizačních útvarů s odkazem k prehistorickým výtvorům mýtických civilizací
- nejvýznamnějším prostředkem k vyjádření umění se stává veliký kus látky, do kterého umělec balí objekty svého zájmu a naznačuje tak divákovi jiné pohledy na vžitě umění
- Joseph Beuys, Christo, On Kawara, Martin Kippenberger, Joseph Kosuth, Barnett Newman, Yoko Ono, Robert Smithson

ROBERT SMITHSON 1938 - 1973

- snažil se o představení funkce umění v opravdovém životě a prostředí; vytvořil finančně nákladné a masivní konstrukce hlavně v západních Spojených Státech; vztah mezi land-artem a minimalem - přirozeným a základním prvkem pro Smithsonovo umění je fakt, že jeho díla podléhají erozi a nepřízní počasí
- monumentálnost Smithsonových prací se nejlépe obhlížela ze vzduchu, jeho snaha o pompéznost se mu však stala osudnou - Smithson byl zabit po pádu helikoptéry při vzdušné prohlídce svého díla ve stáří 35 let
- **Spiral jetty** 1969 - spirálové molo, na březích Velkého solného jezera v Utahu; dnes hladina stoupá; odkaz na vír, který běží od mytického kanálu, který přivedl z moře tu slanou vodu

CRISTO JAREČEV 1935

- zahalení budov do silného plátna, přechodná proměna budov, mostu v umělecké dílo; dočasné projekty - potřeba množství lidí - kolektivní paměť

ARTE POVERA -

"chudé umění" - které používá nemalířské materiály, monochromy a podobně